

YRD.DOĐ. DR.NURAY GEDİK

BİLGİSAYAR I

10.12.2012

CÜMLENİN ÖĞELERİ



MERVE ALTIPARMAKOĞLU

20110954062

TÜRKÇE ÖĞREMENLİĞİ

2.SINIF (İ.Ö)

ÜNİTE HAKKINDA GENEL BİLGİ

Bu konuyla birlikte öğrencilerimizin Türkçe cümle yapısını öğrenmelerini ve cümleleri öğelerine ayırabilmelerini sağlamak amacıyla hazırladık.

CÜMLENİN ÖGELERİ



CÜMLENİN
ÖGELERİ





- 
- CÜMLENİN ÖĞELERİ

- 
- TEMEL ÖĞELER
 - YARDIMCI ÖĞELER

İçindekiler

CÜMLENİN ÖĞELERİ

1

YÜKLEM.....	4
ÖZNE	4
Örnek soru 1	5
Örnek soru 2	5
YARDIMCI ÖĞELER	6
NESNE	6
Nesneler ikiye ayrılır:	6
1. Belirtili Nesne	6
2. Belirtisiz Nesne:	6
DOLAYLI TÜMLEÇ.....	7
Dolaylı tümleş olan sözcük ya da sözcük grupları	7
ZARF TÜMLECİ	8
EDAT TÜMLECİ.....	9

YÜKLEM

Fiil cümlelerinde eylemi bildiren çekimli fiile, isim cümlelerinde ise olanı veya olmayanı haber veren ek fiil almış isim ve isim soylu sözcüklere **yüklem** denir.

Cümlede yargıyı yüklem taşır. Bu yüzden yüklemsiz cümle olmaz.

Bu sene kar erken **yağdı**.

Kör bile düştüğü çukura bir daha **düşmez**.

Bizi durakta çok **beklediniz** mi?

Buralar eskiden **yemyeşildi**.

Sebze ve meyve çok **ucuzmuş**.

Teknolojide rahatlık **var**.

- Zamirler ek fiil olarak yüklem olabilir: Bu olumsuzlukların nedeni **onlardır**.
- İsim tamlamaları ek fiil olarak yüklem olabilir: Halıdaki, **mürekkep lekesiymiş**.
- Sıfat tamlamaları ek fiil olarak yüklem olabilir: Burası park için **uygun bir yer**

ÖZNE

Fiil cümlelerinde işi **yapan** varlıklara, isim cümlelerinde ise **olan** varlıklara **özne** denir.

Özneyi bulmak için, yükleme "**Kim?**" ve "**Ne?**" soruları sorulur.

Özne olan sözcükler ismin (**-i, -e, -de, -den**) hâl eklerini almaz, iyelik ve çoğul eklerini alabilir.

Babası bize çok kızgınmış. (özne iyelik eki almış)

Sinekler etrafı sardı. (özne çoğul eki almış)

"**Genç kız**, pencerenin önünde kitap **okuyordu**." Bu cümlede **okuyordu** yüklemine "**Okuyan kim?**" sorusu sorulduğunda "**genç kız**" sözleri cevap, yani cümlenin öznesi olur.

"Fırtınada **ağaçlar** devrildi." Bu cümledeki **devrildi** yüklemine "**Devrilen ne?**" sorusu sorulduğunda "**ağaçlar**" sözcüğü cevap, yani özne olur.

Örnek soru 1

Hangi cümlenin yüklemi sıfat tamlamasıdır?

- A) Şiir okuyan çocuk, Ali'nin kardeşidir.
- B) Karşıdaki geniş meydan, top sahasıdır.
- C) Bindığımız araç, çift katlı otobüstür.
- D) Köhne evleri saray gibi gösteren akşam güneşiydi.

Yanıt: C

Örnek soru 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinin öznesi ve yüklemi isim tamlamasıdır?

- A) Yakın dostlarım, bütün kitaplardır.
- B) Babamın arabası, evin önündeydi.
- C) Cebindeki paraların hesabını bilmez.
- D) Ayrılık acısı çekilecek dert değil.

Yanıt: B

YARDIMCI ÖĞELER

NESNE

Yüklemdeki işten veya öznenin yaptığından etkilenen öğeye **nesne** denir.

Nesneler ikiye ayrılır:

1. Belirtili Nesne: Belirtili nesne ismin -i (belirtme) hâli ekini alır, yükleme sorulan "Neyi?" ve "Kimi?" sorusuna cevap verir:

Bu şairi de şiiirlerini de severim.

Kalemliğini masada unutmuş.

Murat'ı sinemada gördüm.

Sınıf öğretmenimizi bugün üzdük.

2. Belirtisiz Nesne: Belirtisiz nesne yalın hâlde bulunur, yükleme sorulan "Ne?" sorusuna cevap verir:

Babası ona karne hediyesi almış.

İki dilim ekmek yiyebildim.

Adam, kitap okuyordu.

Gelirken güzel bir araba gördük.

Not: "Ne" sözcüğü özneyi bulmak için de sorulur. Özneyi bulduktan sonra ne sorusunun cevabı cümlede varsa belirtisiz nesne olur, yoksa cümlede belirtisiz nesne kullanılmamıştır:

"Süt iyice kaynadı." Bu cümlede "**kaynadı**" yüklemine "**kaynayan ne**" sorusu sorulduğunda cevap **süt** olduğundan ve yüklem ikinci bir ne sorusuna cevap vermediğinden "**süt**" sözcüğü özne olmuştur.

"Kedi süt içti." Bu cümlede "**içti**" yüklemine "**içen ne?**" sorusu sorulduğunda "**kedi**" sözcüğü cevap olduğundan özne olmuştur. Yükleme tekrar "**Kedi ne içti?**" sorusu yöneltildiğinde "**süt**" sözcüğü cevap olduğundan belirtisiz nesne olmuştur.

Not: Bir cümlede hem belirtili, hem de belirtisiz nesne bulunmaz.

- İsimler nesne olabilir: Halam **camları** sildi.
- Zamirler nesne olabilir: **Seni** durakta bekleyeceğim.
- İsim tamlamaları nesne olur: Hırsızlar **kasanın yerini** bulamamış.
- Sıfat tamlamaları nesne olur: **Kirli çamaşırları** makinede yıkamış.
- Adlaşmış sıfat nesne olur: **Cimrileri** kimse sevmez.
- Söz grupları nesne olur: **Seninle barışmasını** hepimiz istiyoruz

DOLAYLI TÜMLEÇ

Yüklemi çeşitli yönlerden tamamlayan öğelere **dolaylı tümleç** denir.

Dolaylı tümleç olan öge ismin "-e, -de ve -den" hâl eklerinden birini alır. Yükleme sorulan "**kime, kimde, kimden, neye, nereye, nerede, nereden**" sorularına cevap verir.

Onu **kapıda** karşıladık.

Annesi oğluna **balkondan** seslendi,

Kardeşimden yardım istedim.

Yarın akşam **sinemaya** gideceğiz.

Geçen hafta da **okula** gitmemiş.

Bu çiçek **her yerde** yetişir.

Not: Bir varlığın ham maddesini bildiren sözcükler, "-dan, -den" hâl eklerini alarak dolaylı tümleç olursa yükleme sorulan neden sorusuna cevap verir.

"Baklava undan yapılır." Neden yapılır? Undan.

"Halı yünden dokunmuş." Neden dokunmuş? Yünden.

Dolaylı tümleç olan sözcük ya da sözcük grupları:

- İsimler dolaylı tümleç olur: Çocuklar **sokakta** oynuyor.
- Zamirler dolaylı tümleç olur: Çocuğun parası **bende** kalmış.
- İsim tamlamaları dolaylı tümleç olur: Araba **dağın yamacında** arıza yaptı.
- Sıfat tamlamaları dolaylı tümleç olur: **Karşı köyde** düğün var.
- Adlaşmış sıfat, dolaylı tümleç olur: Yetişkinler **gençlere** örnek olmalı.

Sözcük gruptan dolaylı tümleç olur: **Soruları çözmeye** birazdan başlarım

ZARF TÜMLECİ

Yüklemi durum, zaman, yön, soru ve miktar bakımından belirleyen öğelere "**zarf tümlecisi**" denir. Zarf tümlecisi yükleme sorulan "**nasıl, ne zaman, ne kadar, neden (niçin)**" gibi sorulara cevap verir:

Yazın bu köy kuş cennetine döner. (ne zaman)

Bebek beşikte **mışıl mışıl** uyuyor. (nasıl)

Aylarca yağmur yağmamış. (ne kadar)

Çalışmadığından sınavı kazanamadı. (neden-niçin anlamında olacak)

Not: Yon bildiren "**içeri, dışarı, aşağı, yukarı, ileri, geri**" sözcükleri ismin hal eklerini almadan yüklemi belirtirse zarf tümlecisi olur, bu sözcükler ismin hâl eklerini aldıklarında dolaylı tümleç olur.

Çocuklar **dışarı** çıktı. Nereye çıktı? Dışarı. (Zarf tümlecisi)

Çocuklar **dışarıya** çıktı. Nereye çıktı? Dışarıya. (Dolaylı tümleç)

Masayı **ileri** çek. Nereye çek? İleri (Zarf tümlecisi)

Masayı **ileriye** çek. Nereye çek? İleriye (Dolaylı tümleç)

Zarf tümlecisi olabilen sözcük veya sözcük grupları:

- Cümlede zarf görevli sözcükler zarf tümlecisi olabilir: Şiiri **güzel** okudun.
- İsim tamlaması zarf tümlecisi olabilir: Bu konuyu **akşam yemeğinde** konuşuruz.
- Sıfat tamlamaları zarf tümlecisi olur: Otobüsü **iki saat** bekledik.
- Edat grupları zarf tümlecisi olur: Bir köşede **çocuk gibi** ağlıyordu.
- Kelime grupları zarf tümlecisi olur: **İşe başlayınca** paramı ödeyecek.

EDAT TÜMLECİ

Yüklemi neden(sebep), vasıta, araç, birliktelik yönüyle tamamlayan ögedir.

Hastayı **taksiyle** getirdiler.

Yağmur yağdığı için sular akacakmış.

Yeni bir yazıyla düşüncelerinizi açıklar mısınız?

Edat tümlecini bulmak için kiminle, ne ile, niçin soruları sorulur.

Biz akşam treniyle geliriz.

Ne ile

Raşit' i Hüseyin'le gördüm.

Kiminle

Edat tümleçleri ile (-le –la) ve için edatlarıyla birleşen sözcük grupları ile oluşturulur. Fakat ile edatı ile birliktelik bildirirse edat tümleci olur. Edat tümlecinin “neden, sebep, vasıta, birliktelik” yönüyle yüklemi tamamlamasına bakılır. “ile” edatı kullanıldığı her yerde edat tümleci oluşturmaz. Cümlelerin öğelerinin bulunması sırasında bir takım kurallara dikkat edilmelidir.

- Öğeler bulunurken önce yüklem, sonra özne daha sonrada diğer öğeler bulunmalıdır.
 - Sorular yükleme sorulup alınan cevaplar yükleme birlikte okumalıdır. Öğe doğru bulunmuşsa bu okuyuşta düzgün cümleler ortaya çıkar.
 - Öğeler bulunurken tamlamalar (tamlayanla tamlanan) sözcük grupları bölünmez.
- ¹MERVE ALTIPARMAKOĞLU (E-POSTA)

¹ necro_tiamat@hotmail.com

KAYNAKLAR

<http://tahtakalem.net/turkce-cumlenin-ogeleri-konu-anlatimi-ozeti/598>

http://www.edebiyatekibi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=834&Itemid=27